

12. Коцко Т.А. Проблеми структурної трансформації економіки України в умовах посткризового розвитку / Т.А. Коцко // Економічна безпека держави і науково-технологічні аспекти її забезпечення: праці IV міжнар. наук.-практ. сем. (23–26 жовтня 2012 р.) / Відп. ред. Є.М. Письменний, В.М. Шаповал. – Д. : Національний гірничий університет, 2012. – С. 79–88.
13. Коцко Т.А. Структура економіки як об'єкт економічної безпеки / Т.А. Коцко // Економічна безпека держави: стратегія, енергетика, інформаційні технології; за наук. ред. д. т. н., проф. С.А. Лукьяненко, к. е. н., доц. Н.В. Карасвої. – К. : Юрко Любченко, 2014. – С. 77–91.
14. Макроекономіка та макроекономічна політика : [навч. посіб.] / А.Ф. Мельник, Т.Л. Желюк, О.В. Длугопольський [та ін.]. – К. : Знання, 2008. – 699 с.
15. Мельник М.І. Формування бізнес-середовища України в умовах інституційних трансформацій : [монографія] / М.І. Мельник. – Львів: ІРД НАН України, 2012. – 568 с.
16. Мельник О.С. Основні напрями структурної політики України в контексті забезпечення її конкурентоспроможності / О.С. Мельник // Управління економікою: теорія та практика. – 2011. – № 2011. – С. 236–250.
17. Пасінович І.І. Структурна політика як системоутворюючий елемент соціально-економічної політики держави / І.І. Пасінович // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2015. – Вип. 4. – С. 31–36.
18. Перехідна економіка : [підручник] / В.М. Гець, Є.Г. Панченко, Е.М. Лібанова [та ін.]; за ред. В.М. Геця. – К. : Вища шк., 2003. – 591 с.
19. Попадинець Н.М. Стратегічні цілі державної структурної політики України / Н.М. Попадинець // Регіональна економіка. – 2014. – № 1(71). – С. 175–183.
20. Сенчагов В.К. Национальная структурная политика – путь к обеспечению экономической безопасности / В.К. Сенчагов // Вестник Российской академии естественных наук. – 2015. – № 5. – С. 64–70.
21. Структурна гармонізація економіки України як чинник економічного зростання / За ред. д-ра ек. наук І.В. Крючкової. – К. : Експрес, 2007. – 520 с.
22. Бодров В., Шепетько Р. Структурна політика в умовах загострення міжнародної конкуренції / В. Бодров, Р. Шепетько // Міжнародна економічна політика. – 2014. – № 2. – С. 78–98.

УДК 631.95+006.83

Меглей В.І., аспірант
кафедри економіки підприємства
та управління персоналом
*Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ СИСТЕМИ ОРГАНІЧНОГО АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Меглей В.І. Перспективи формування в Україні системи органічного аграрного виробництва. У статті проаналізовано економічну та соціальну доцільність виробництва в Україні органічної продукції. Акцентовано увагу на методологічному обґрунтуванні категорії «органічний продукт» та формалізованих синонімічних термінів. Запропоновано принципи ефективного розвитку вітчизняної системи органічного виробництва. Розглянуто наявну систему вітчизняного державного управління та напрями її вдосконалення, зокрема з позицій підтримуючої функції. Обґрунтовано перспективи розвитку системи виробництва органічної продукції в Україні.

Ключові слова: аграрне виробництво, органічна продукція, споживчі потреби, управління, ефективність.

Меглей В.И. Перспективы формирования в Украине системы органического аграрного производства. В статье проанализирована экономическая и социальная целесообразность производства в Украине органической продукции. Акцентируется внимание на методологическом обосновании категории «органический продукт» и формализованных синонимических терминов. Предложены принципы эффективного развития отечественной системы органического производства. Рассмотрены существующая система отечественного государственного управления и направления ее совершенствования, в частности с позиций поддерживающей функции. Обоснованы перспективы развития системы производства органической продукции в Украине.

Ключевые слова: аграрное производство, органическая продукция, потребительские нужды, управление, эффективность.

Mehley V.I. Prospects of formation of system of organic agricultural production in Ukraine.

The economic and social advisability of production of organic products in Ukraine is analyzed in the article. The attention is focused on the methodological substantiation of category “organic product” and formalized synonymous terms. Principles of effective development of national system of organic production are proposed. The existing system of national state administration and ways of its improvement are considered, particularly from the standpoint of supporting function. Perspectives of development of system of production of organic products in Ukraine are grounded.

Keywords: agricultural production, organic products, consumer needs, management, effectiveness.

Постановка проблеми. Удосконалення аграрних відносин в Україні априорі вимагає розвитку аграрного сектора національної економіки на засадах якісних переваг. Одним з аспектів розвитку концепції якості в системі вітчизняного аграрного господарювання є виробництво органічної продукції з необхідними атрибутами підтвердження відповідних процесів. У контексті зазначеного йдеться про застосування сучасних, різноспрямованих підходів до розвитку економіки якості на рівні окремих вітчизняних суб’єктів аграрного господарювання, важливим є виявлення економічних та комерційних ініціатив керівниками підприємств, використання альтернативних шляхів залучення фінансування, додаткових інвестицій, ефективних лізингових технічних схем, механізмів внутрішнього стимулювання до виробництва органічної продукції як продукції високого рівня якості та екологічної безпечності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перспективи виробництва органічної продукції в Україні є вагомим соціально-економічним явищем, що відображено в методології відповідних економічних досліджень. Вітчизняні автори визначають передумови виробництва органічної продукції, формування витрат на систему органічного господарювання та аналізують ресурсну базу в Україні, зокрема це відображено в працях Т.О. Чайки [1], А.П. Бурляй, О.Л. Бурляй, А.О. Харенко [2]. Актуалізуються тенденції нормативно-правового регулювання діяльності з виробництва органічної сільськогосподарської продукції в Україні, наприклад, у наукових дослідженнях Г.І. Хімичева, Ж.В. Сокогутун [3], В.Ю. Уркевич [4]. Значна кількість вітчизняних економістів аналізує стан, особливості розвитку, інфраструктуру, цінні характеристики та перспективи подальшого розвитку вітчизняного ринку органічної продукції, зокрема з погляду повноцінного виходу української органічної продукції до країн Європейського Союзу тощо [5–9].

Проте, незважаючи на наукову «насиченість» підходів до органічного виробництва в Україні, залишається невирішеною значна кількість проблем щодо методології принципів виготовлення органічної продукції як альтернативної традиційно аграрній, що, своєю чергою, вимагає значних зусиль в аспекті розвитку ефективних методів управління відповідними процесами вітчизняного аграрного господарювання та зумовлює доцільність проведеного авторського наукового дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є розвиток методологічних підходів до створення дієвої системи аграрного виробництва органічної продукції в Україні, підвищення рівня її ефективності, соціальної вагомості та споживчої цінності на основі розвитку сучасних процесів управління.

Виклад основних результатів. Одним зі шляхів удосконалення розвитку системи аграрного господарювання є виробництво сільськогосподарської продукції високого рівня якості та екологічної безпечності, що одержала в Україні офіційну назву «органічна продукція». Під органічною продукцією розуміють таку, що отримана в результаті сертифікованого виробництва відповідно до вимог Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» [10]. Законодавчо встановленими вимогами до органічної продукції в Україні є виключення використання ГМО, похідних ГМО і продуктів, вироблених із ГМО як харчових продуктів, кормів, технологічних добавок, препаратів захисту рослин; виключають або обмежують до допустимого рівня (не менше 95% інгредієнтів є органічними) використання хімічно синтезованих речовин, консервантів, синтезованих (штучних) барвників, гормонів, антибіотиків, ароматизаторів, стабілізаторів, підсилювачів смаку, регуляторів росту тощо. Крім того, Законом висуваються різнорівневі вимоги до виробництва органічної продукції та її сировини.

Органічна продукція в категоріальному розумінні є певною мірою узагальненим терміном, який доповнюється значною кількістю синонімічних понять, а саме «біопродукція», «екопродукція», «біоорганічна продукція», «екологічно чиста продукція», «натуральна продукція» тощо. Зазначені категорії є методологічно близькими, але мають окремі характерні ознаки. Для прикладу, у практиці аграрного господарювання різних країн зазначені терміни є формалізованими до наукового та ринкового вжитку.

Ми провели порівняльний аналіз вітчизняної науково-технічної літератури щодо найбільш уживаних визначень, що відображає сутність аграрного виробництва органічного спрямування, узагальнені характеристики відповідної аграрної продукції відображені в табл. 1. Такі дослідження є методологічно коректними, оскільки, з одного боку, доповнюють та розширюють методики процесів аграрного виробництва за органічним спрямуванням, а з іншого – дають

змогу орієнтувати вітчизняних аграріїв-практиків у русло відповідності за змістом та регламентованими вимогами до аграрної продукції рівня органічної. Методологічним відображенням регламентованих вимог до виробництва та торговельної реалізації органічної продукції в Україні є використання стандартів Міжнародної організації органічного сільського господарства IFOAM [11].

Теоретичну доцільність та практичну необхідність виробництва в Україні органічної агропродовольчої продукції ми пропонуємо відобразити у формі сучасних принципів, що є методологічного обґрунтованими для вітчизняної системи аграрного господарювання та методично відображеними в практиці аграрних господарств економічно розви-

нених країн ЄС та інших світових лідерів за даним спрямуванням:

1) принцип соціальної важливості – органічна харчова продукція за своїми споживчими параметрами є важливим доповненням до виробництва в Україні аграрної продукції високої якості та екологічної безпечності, що сприятиме підвищенню рівня культури споживання середньостатистичного українця, рівня його здоров'я та здоров'я нації в більш широкому розумінні;

2) принцип економічної ефективності – аграрна продукція органічного походження є економічно ефективною та комерційно привабливою для товаровиробників, про що свідчить ринкова практика економічно розвинених країн світу, зокрема США

Таблиця 1

Порівняльні характеристики аграрної продукції рівня органічної

Характерні ознаки аграрної продукції		
Органічна продукція	Екопродукція	Біопродукція
Цільове призначення		
Забезпечує населення високоякісними харчовими продуктами та харчову промисловість відповідною сировиною для подальшої продовольчої переробки. Є основою здорового харчування людини, оскільки гарантує захист організму людини від потрапляння небезпечних синтетичних хімічних речовин, що застосовуються в Україні за традиційного способу аграрного виробництва	Виробництво харчових продуктів та продовольчої сировини високої якості та рівня екологічної безпечності для людини та навколишнього природного середовища. Екологічна продукція за своїм складом є максимально звільненою від небезпечних хімічних речовин штучного (синтетичного походження), які не дозволяються до використання в процесі екологічно орієнтованого аграрного виробництва	За науково обґрунтованими параметрами йдеться про забезпечення прав споживачів на інформацію про вміст у харчових продуктах генетично модифікованих організмів. Комерційне призначення поєднує біопродукти та натуральні (за складом) харчові продукти, які містять підвищену кількість вітамінів, незамінних амінокислот та інших біологічно активних речовин
Вплив на споживача		
Гарантування впевненості споживачів у продукції (сировині), маркованої як органічна. Позитивний фізіологічний вплив на здоров'я та якість їх життя людини		
Технологічні умови виробництва		
Виробництво продукції у рослинництві та тваринництві – різне за масштабістю, що визначається аграрним спрямуванням, технічними можливостями господарюючих суб'єктів, а також особливостями відповідних селекційних практик. Поєднання аграрної практики одержання відповідної (за ступенем хімічної чистоти) аграрної продукції й одночасного позитивного впливу на довкілля за рахунок раціонального, а в окремих випадках повторного використання усіх видів природних ресурсів, збереження довкілля на основі екологічно безпечних систем обробки ґрунту в землеробстві, догляду за рослинами, збереження та відтворення природного біорізноманіття, у тваринництві – розвиток принципів, що визначають благополуччя тварин	Виробництво, як правило, обмежене невеликими територіями, розвивається переважно в домогосподарствах населення, врожайність рослинних культур невисока, у тваринництві – відгодівля максимально натуральними кормами, вирощеними в самих господарствах, раціональне використання виробленої продукції	
Ступінь якості та безпечності		
Сертифікована продукція регламентованого рівня якості за органолептичними, фізико-хімічними та біологічними показниками. Рівень якості продукції забезпечується на всіх етапах її виробництва, зберігання, торговельної реалізації та споживання	Продукти та матеріали не містять шкідливих домішок (хімічного, фізичного чи біологічного походження) у концентраціях, небезпечних для здоров'я людей, рослин, тварин та довкілля. Виробничий аграрний процес передбачає відповідність екологічним вимогам та нормативам	Якість та безпечність біопродукції корелює із принципами біологічного землеробства, біологічного рослинництва й тваринництва. Показники якості біопродукції найбільшою мірою відображають розуміння «натуральності» та відповідної корисності

та Європи. В Україні ринкова пропозиція органічної продукції до певної міри є економічно необґрунтованою, про що свідчить її висока вартість;

3) принцип агротехнічної «досконалості» – органічне виробництво на основі органічних/біологічних систем землеробства, рослинництва, що, з одного боку, є альтернативою до традиційного ведення

аграрного господарювання з інтенсивними циклами виробництва, що, своєю чергою, супроводжується значними екологічними ризиками та невідповідностями, з іншого боку – дає змогу вдосконалювати техніко-технологічні параметри ведення аграрного виробництва, впроваджувати ресурсо- та енергозберігаючі технології тощо;

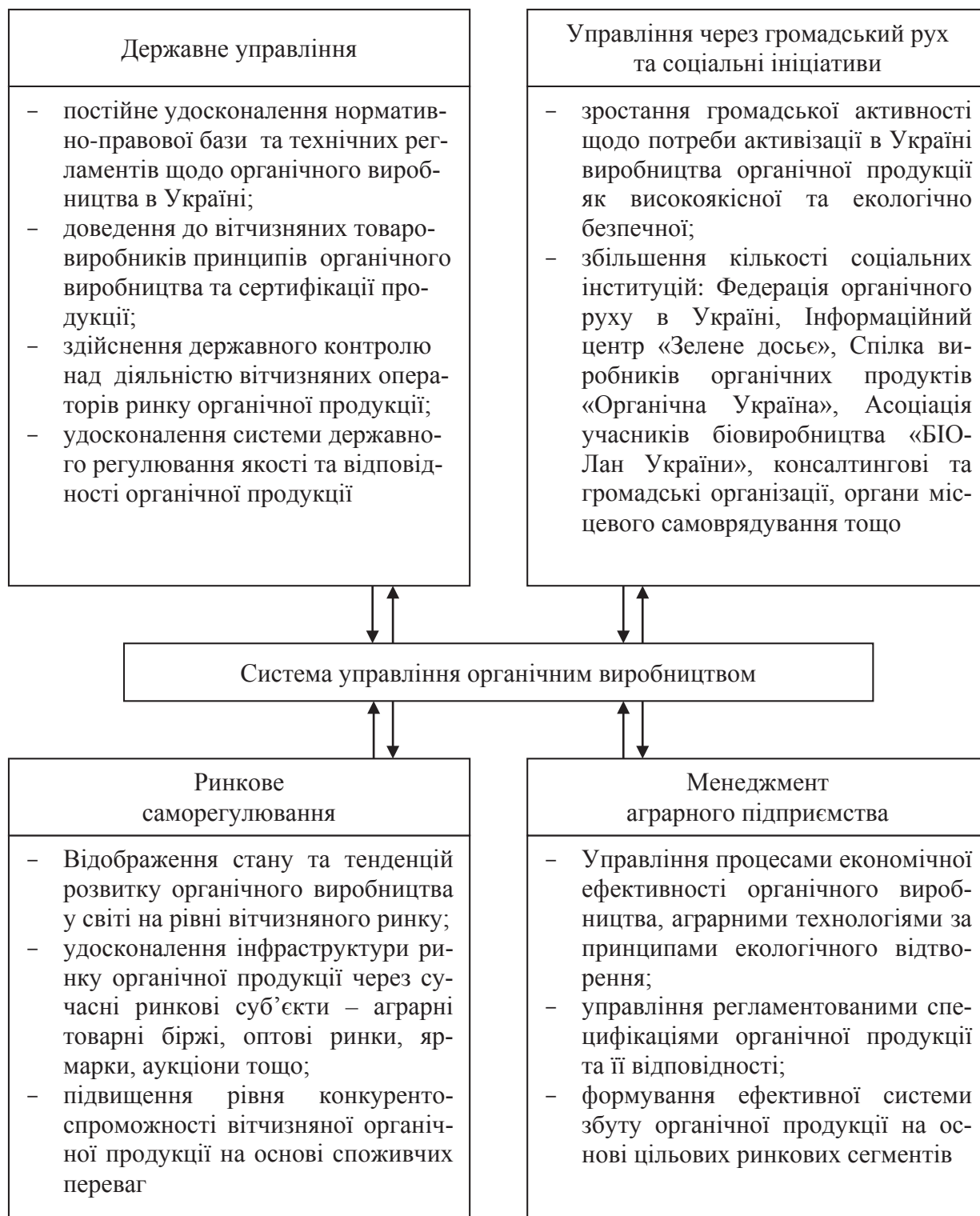

Рис. 1. Концептуальні ознаки ефективності управління процесами виробництва органічної аграрної продукції в Україні

4) принцип екологічної безпечності – практична реалізація екологічних правил збалансування потоків речовин та енергії в процесі аграрного господарювання, відтворення агроєкосистем (від найменших до крупних агроландшафтів) з одночасним урівноваженням їх кількості з природними екосистемами, що, своєю чергою, передбачає збільшення біорізноманіття за рахунок додаткових природних комплексів: лук, водойм, посадок, лісопосадок, сіножатей, пасовищ тощо;

5) принцип ринкових переваг – органічна аграрна продукція є конкурентоспроможною (на внутрішньому та зовнішніх ринках), є важливим суб'єктом експортно-імпортних потоків, що відображає світова ринкова система, відповідно, значними є перспективи розширення виходу органічних продуктів вітчизняних товаровиробників на зовнішні ринки, зокрема європейський.

Запропоновані методологічні принципи щодо розповсюдження в Україні систем органічного аграрного виробництва та виготовлення відповідної продукції вимагають значних зусиль в аспекті методології управління відповідними процесами. Процеси управління, на нашу думку, повинні бути достатньо різноспрямованими (за походженням, за цільовим призначенням, за критеріями оцінювання тощо), відображати нормативно-правові й техніко-технологічні регламенти, споживчі вимоги до якості органічної продукції та одночасно формувати нове ефективне ринкове середовище й входження до нього вітчизняного аграрного товаровиробника (рис. 1).

У вищерозглянутій систематичності управління процесами виробництва органічної аграрної продукції в Україні чільне місце належить системі державного управління як найбільш впливовій, дієвій та конструктивній на основі виконання нею відповідних функцій.

Регулююча функція державного управління у сфері вітчизняного виробництва аграрної продукції органічного походження відображається розробленням достатньої дієвої аграрної політики, що спрямована на розвиток ринку органічної продукції. Зокрема, йдеться про такі вияви результативності аграрної політики в розглянутому напрямі, як правове регулювання на основі прийняття відповідних законів, підзаконних нормативних актів, технічних регламентів, що регулюють відносини щодо процедури органічного виробництва в Україні та вимоги до показників якості органічної продукції, що відповідають принципам відповідного європейського законодавства. Важливою є співпраця України із міжнародними технічними інституціями, зокрема такими, що формують базові стандартизовані вимоги до органічного виробництва: IFOAM, FAO, Codex Alimentarius, WHO тощо. Водночас йдеться про технічне регулювання адаптованих вимог в Україні до якості та відповідності органічної харчо-

вої продукції на основі міжурядових рамкових стандартів, основоположних стандартів або директив, міжнародних приватних стандартів та деяких інших документів.

Регулююча функція відповідного державного управління тісно пов'язана із контролюючою, яку слід розвивати через ефективну систему моніторингу відповідності харчової продукції статусу органічної. Наприклад, йдеться про обов'язковість сертифікаційного підтвердження «органічної» діяльності вітчизняних аграрних товаровиробників, збереження властивостей органічної аграрної продукції не лише на рівні її створення, але й на рівні продовження логістичних потоків: переробних підприємств, оптово-роздрібних баз, торговельних установ, окремих трейдерів тощо.

Окремим складником у системі державного регулювання є маркування органічної продукції, що в інформаційно лаконічній, зокрема графічній, формі підтверджує її походження та відповідність. Значна кількість країн – лідерів виробництва або споживання органічної продукції має власні, юридично затверджені маркувальні знаки, які достатньо відомі також вітчизняним споживачам, продукція яких представлена на вітчизняному ринку. Йдеться про такі маркувальні знаки органічної продукції, екопродукції або біопродукції, найменування якої відрізняється в різних країнах. Щодо України, то офіційний товарний знак органічної харчової продукції ще не затверджений, але вже відбулася (05.02.2017) презентація державного логотипу України для маркування органічної продукції, організована Міністерством аграрної політики та продовольства [12]. Для вітчизняного ринку органічної продукції важливим є не лише маркувальний знак як такий, але й доведення його інформаційного змісту, а також іншої маркувальної інформації до споживача. Йдеться про важливість підвищення загального рівня культури як виробництва, так і споживання в Україні.

Вагомою з погляду перспектив розвитку вітчизняного ринку органічної продукції є підтримуюча функція вітчизняного державного управління, що реалізується через окремі аспекти стимулювання виробників органічної аграрної продукції (і не лише) у різних формах. Прикладом для України може слугувати досвід достатньо великої кількості країн, зокрема Швейцарії, Данії, Німеччини, Австрії, США та ін., що є лідерами за показником світової ринкової частки органічної продукції.

Відповідно до проведеного нами аналізу, доцільно зазначити, що нині в Україні проведена достатньо велика робота з боку різних державних інституцій у напрямі методологічної підтримки органічного сільського господарства. Зокрема, йдеться про правове регулювання, що відображено в Законі України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини», де є окремі статті, що передбачають державну підтримку суб'єктів

господарювання, що здійснюють діяльність у сфері виробництва та обігу органічної продукції (сировини). Слід також відзначити різні форми державної підтримки органічного сільського господарства в Україні, наприклад спрямування державної політики в русло екологізації аграрного виробництва, дотримання державної цільової програми розвитку українського села на засадах органічного виробництва, формування інвестиційно-інноваційної моделі відтворення тощо.

Поряд із розвитком державного регулювання у системі вітчизняного органічного аграрного виробництва важливим є соціальне розуміння вагомості такої системи господарювання та її кінцевих результатів. Ідеться про суттєве підвищення рівня активності громадського руху у формі діяльності окремих організацій та асоціацій відповідного спрямування. Важливо при цьому поєднати зусилля держави та громадськості у сфері реалізації екологічної доктрини, частиною якої є виробництво органічної продукції як соціально необхідної у сучасних складних екологічних умовах України та водночас еталонної у здоровому харчуванні людини. На нашу думку, зазначене доцільно зробити у формі ефективної співпраці громадських соціальних інституцій з органами місцевого самоврядування, декларуванні спільних рішень.

Перспективи розвитку вітчизняної системи органічного аграрного виробництва методологічно корелюють із підвищенням рівня ефективності управління процесами, технологіями, специфікаціями аграрної продукції рівня органічної, контролювання відповідності регламентованим вимогам тощо. Так, регулювання процесів виробництва органічної про-

дукції на рівні окремого аграрного підприємства та її представлення на відповідному ринку (як внутрішньому, так і зовнішньому) одночасно відображають комерційні цілі окремих суб'єктів господарювання та соціально-економічні інтереси держави щодо підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної органічної продукції на основі сучасних споживчих прерогатив.

Висновки. На основі виконаного дослідження слід зробити висновок щодо значних перспектив формування дієвої системи органічного виробництва в Україні, її відповідності глобалізаційним економічним процесам та сучасним потребам вітчизняного суспільства. В авторському розумінні методологічно необхідним є розвиток запропонованих принципів управління виробництвом органічної продукції: соціальної важливості, економічної ефективності, агротехнічної «досконалості», екологічної безпечності, ринкових переваг. Ідентифікаційними ознаками ефективності управління процесами вітчизняного аграрного виробництва органічного спрямування є розвиток державного управління та управління через громадський рух і соціальні ініціативи, ринкове саморегулювання та вихід вітчизняної органічної продукції на зовнішні ринки, зокрема європейський, формування системи збуту відповідної продукції з урахуванням позицій сучасного управління аграрним підприємством. Результати проведеного авторського аналізу слід розвивати в подальших наукових дослідженнях, спрямовуючи їх у русло взаємодії з екологічними пріоритетами аграрного господарювання в Україні, методологічно зорієнтувати на створення сукупного аграрного продукту високого рівня якості та екологічної безпечності.

Список літератури:

1. Чайка Т.О. Передумови розвитку ринку органічної продукції в Україні / Т.О. Чайка // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 4(1). – С. 233–240.
2. Бурляй А.П. Особливості формування витрат на виробництво органічної продукції рослинництва / А.П. Бурляй, О.Л. Бурляй, А.О. Харенко // Економічний часопис-XXI. – 2015. – № 3-4(2). – С. 29–32.
3. Хімичева Г.І. Сучасні тенденції нормативно-правового забезпечення продукції органічного походження / Г.І. Хімичева, Ж.В. Сокогун // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія «Технічні науки». – 2015. – № 2. – С. 232–239.
4. Уркевич В.Ю. Про особливості правового регулювання виробничо-господарської діяльності з виробництва органічної сільськогосподарської продукції / В.Ю. Уркевич // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Право». – 2015. – Вип. 218. – С. 30–36.
5. Масловська Л.Ц. Ринок органічної агропродовольчої продукції в Україні та проблеми його формування / Л.Ц. Масловська, В.А. Савчук // Вісник Житомирського національного агроекологічного університету. – 2015. – № 2(2). – С. 172–181.
6. Воскобійник Ю.П. Ємність ринку органічної продукції в Україні / Ю.П. Воскобійник, Є.В. Гаваза // Агроінком. – 2013. – № 4–6. – С. 7–10.
7. Гуцаленко О.О. Формування ціни на органічну продукцію / О.О. Гуцаленко // Економіка АПК. – 2013. – № 11. – С. 57–60.
8. Ціхановська В.М. Сучасний стан і тенденції розвитку ринку органічної продукції в Україні / В.М. Ціхановська // Вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка». – 2016. – Т. 21. – Вип. 2. – С. 42–46.
9. Чичкало-Кондрацька І.Б. Перспективи розвитку експорту української органічної продукції до Європейського Союзу / І.Б. Чичкало-Кондрацька, О.І. Федіна // Економічний простір. – 2016. – № 105. – С. 34–46.
10. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/425-18>.
11. IFOAM Standard [E-resource]. – Access mode : <http://www.ifoam.bio/en/ifoam-standard>.
12. Презентація державного логотипу України для маркування органічної продукції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/node/20226>.